

Филип О Кјалах

СВЕ У СВОЈЕ ВРЕМЕ

У тихим ноћима чула је дисање своје мајке поред себе и паса који су лежали пред вратима, али ове ноћи она се пробудила од дисања неба кроз високе лиснате гране. Лежала је у кревету и видела ветар који је путовао преко широке равнице ка брдима и њихао тамна стабла дрвећа око њене куће, па се више припила уз ћебад и заспала размишљајући о сакупљању дрвета наредног дана, опалих мртвих грана по шумском тлу.

Када се поново пробудила, била је тишина. Предмети у соби још једном су попримали своје облике и она је схватила да је небо било и ведро и мирно. Сада, при све јачој светлости пролећа, готово да није било потребно пипати по мраку тражећи шибице и свећу. Устала је и навукла одећу, док је њена мајка и даље сањала. Била је најмлађе дете, касно пристигло, а ове зиме мајка је показала знаке старости. Замор костију. Потребу за сном. А сада и неки оштри болови у стомаку. Док је с лакоћом навлачила ципеле, реп младог пса подигао се и пао на под неколико пута. Његово тело још увек није могло да се покрене.

Ломила је гранчице и када су оне светло пуцкетале у устима штедњака, затворила је врата штедњака уз шкљоцај и на њега ставила лонац с водом да се загреје.

Прескочила је псе док су се мешкољили, прво оног мршаваог младог пса, а затим ону старију, његову мајку, али теже. Повукла је врата, уз скрипу, и било је баш као што је и очекивала – већ плаво, мирно јутарње небо. Видела је кроз чистину ка путу и црквени торањ и куће града тамо даље и лењу линију реке која је повлачила границу између

подножја брда и равнице која се пружала далеко ка истоку с друге стране.

Звиждање воза, налик рањеној животињи, јасно се огласило из правца вароши. Због рата су возови нередовно ишли. Тај звук јој се чинио најгласнијим ноћу и у рану зору, а понекад су га удари ветра чинили још гласнијим. Није мислила да ће се рат приближити.

Железничка пруга ишла је дуж реке. Није могла да види шине, јер је линија била много ужа од реке и сакривена дрвећем, али је могла да прати дим из локомотиве када су возови одлазили, одвозећи војнике, или топове или вреће кукуруза. Одлазили су узводно уз реку и прелазили мост, далеко изван видокруга, ка северу. Затим су возови скретали ка истоку, ка рату.

На путу ка станици налазила се касарна. У њој је спавао њен љубавник. Мислила је о његовим белим ногама прекривеним уједима бува зато што је спавао у прљавој касарни, али се надала да ће безбедно спавати тамо поред реке и железничких шина све док се борбе не заврше, а њихов живот почне.

Сутра, рано изјутра, он ће доћи да разговара с њеном мајком. Мајка га никада није видела. Али њене сестре из вароши, без сваке сумње, имале су информације од оних који пред њима нису затварали очи и уши. Била је сигурна да је њема мајка могла да зна да је она имала односе с неким човеком посматрајући је како се креће. Да то није било потребно да јој се каже, било је јасно по наизменичним изливима гнева и нежности. Али сутра ће се о тој ствари разговарати и све ће бити у реду.

Зашла је мало у шуму да се испразни. Затим се вратила у колибу и опрала из кофе, користећи квргави мрки сапун. Волела је да осети воду на кожи, иако је била хладна. Волела је да се пере и више би волела да се цела опере, лењо, у кади, с мирисима. Ипак, јутром је волела хладну воду на свом лицу и то би одабрала чак и када би нека велика кућа у вароши била њена. Чак и да је неки човек одведе у неку фину кућу, она би се изјутра ипак умивала хладном водом. Али она је одабрала човека без ичега. Она ће узети њега. Земља у шуми и крава били су њени. Јер њен брат је погинуо у рату, а сестре су јој биле удате за људе са добром равном зеленом земљом која се пружала ка реци онамо доле.

Испрала је прашину и паука и његову мрежу из ведра за млеко и однела га у шталу. Мирис сена и свеже балеге. Повела је краву, с њеним деликатним ходом, с вименом пуним млека и везала је на месту за мужу. Крава је гласно жвакала сено и она јој је опрала виме. А затим први млазеви млека који одзвањају о дно ведра, док њене снажне руке вуку млеко из мирних груди, док јој је глава ослоњена на њену топлу кожу. Док је музла, мирис кравине коже допирао је до ње у

таласима, као да га никада раније није осетила. Није то био непријатан мирис, али било је у њему нечег јаког и новог. И на тренутак чак то што музе краву учинило јој се чудним и она се упита због чега тако мисли, о ствари коју је радила свакога дана. Можда је то било због Великог поста, због хране коју није могла да једе, млека које није могла да пије. Млеко се чувало, а на ускршње јутро оне ће се вратити са поноћне службе у вароши, носећи свеће улицама с варошанима, а у кући своје сестре оне ће јести свеж бели млади сир с медом.

Када је млаз ослабио, масирала је виме горе високо како би погурала млеко. Помузла је и последњи део и с тиме је било готово.

Изнела је ведро, сада потешко на њеној руци, прекривено крпом и поставила га на високо место како пси не би могли да га пију.

Тек што је кренула путем доле ка граду, носећи ведро јутарњег млека и ведро од претходне вечери у рукама, зачула је писак и маневрисање локомотиве која је полазила. Помислила је на железничку станицу и касарну поред ње, где је он спавао и на његове беле ноге с црвеним пегама од уједа бува и осмехнула се. Осмехнула се када је ухватила себе како размишља као да је супруга, размишљајући како ће му излечити такве невоље када буде дошао да живи у њеној кући, када више не буде војник који живи у прљавој касарни. Није то било оно најгоре, те буве које су уједале само доње делове ногу. Нису то биле буве које живе на људима, већ животињске буве које се увуку у постељину и одећу. Увек су биле ту негде, такве буве. Ђебад и одећа се морају искувати и истрести, а зимска постељина брижљиво склонити у страну. Тако се то ради. Неуредна кућа је та где се буве множе у постељини.

Он се свали на страну и брзо навуче панталоне и привеже их. Осмехује се због белине горњих делова својих ногу које су изуједали инсекти, а затим погледа горе према чистом ваздуху који пролази кроз високо лишће.

Било је погрешно, то што смо урадили, рекао је.

Она је разочарана што га чује да тако говори, сада пошто је то учињено, тај страх од других људи, од Бога, у његовом гласу. То што га је навело да пожели да води љубав с њом у шуми, мада су знали да је то забрањено, јесте нешто стварно, и врло једноставно и они су то осетили у истом тренутку. Она не жели да то покваре плашљиве речи. Када се то догодило, чинило се да је исправно и добро осећање због тога остаје уз њу и сада пошто су то учинили. То је нешто на шта су чекали и то је стигло у назначени дан. И то је све. То је значило – то. Да је то дан када ће се то догодити. Она има жељу да му објасни да све има своје време. Постоји време да се човек роди и време да умре. Има време кад се сади и време за убирање плодова. Такође постоји и време за

љубав, мада оно може да буде кратко. Тај цвет кратко траје и онда пређе у нешто друго, у време за склапање брака, можда. Чак постоји и време за рат. То је очигледно сада. Али када дође време мира, он ће се вратити. Ту је и та њихова земља и они ће њоме боље управљати него сада кад су раздвојени. На тај начин, сваки тренутак ће сазрети и пролазити и све ствари које људи раде биће остварене по реду, а туга ће бити подношљива.

Учинићемо то како ваља, каже она. Ако од овог тренутка надаље будемо чинили све како ваља, онда ће то бити у реду.

Не би требало то опет да радимо, каже он, док му се савест опушта, док не будемо венчани.

Она потврдно клима главом, знајући да ће он ускоро желети да опет води љубав. Јер то је сада незаустављиво. И она зна да ће му допустити, чак иако он буде послат у рат и погине, само ће она сносити последице.

Пут кроз шуму није био много стрм. Био је довољно широк да њиме прођу кола, али од када је њен отац умро, више није било кола која су се котрљала с товарима дрва ка селу или враћала са сеном које је добијено у замену, а купине и младице храста и букве су израсли. Чак су и коња продали. Опет ће имати и коња и кола, ипак, кад дође време, а њен муж ће терати дрва доле у варош. Угледала је скупину печурака поред пута, оне добре, мрке, меснате које су у себи имале укус шуме и то довољно њих да се мало могло и осушити и ставити на страну. Упамтила је место како би их сакупила на повратку.

Стаза је сада ишла по равном и шума се завршила и било је нежних младих стабала поред пута и првих кућа и ограда, и наишао је први човек на колима који ју је поздравио, а пси на капијама су лајали. А онда дуг прав пут и веће куће и онда се нашла на поплочаној улици. Прошла је поред цркве, где ће се помолити пошто буде оставила млеко.

Нешто чудно се догађало испред железничке станице а варошани су дошли да нетремице зуре. Тражила га је међу десетинама војника али његово војничко лице није ништа показивало и он није хтео да је погледа. Официр је издавао наредбе и он им се повиновао. Неких тридесетак-четрдесетак мушкараца било је поређано поред зида станице под slabим сунцем. Њих је спроводио неки војник, док је један други извикивао њихова имена и стављао знаке на списку. Били су различите старости а њихова одећа била је прљава и били су уморни и уплашени и неухрањени. Она је погледала у једног човека, који је некако задржао своје наочаре, пар дебелих стакала пред његовим упла-

шеним очима и због тог знака индивидуалности који је задржао, она га је сажаљевала више од осталих. Сигурно је био из неког града. Можда је био богат човек или учитељ. Можда је имао жену. Можда је раније имао неку продавницу у главном граду. То су били Јевреји о којима је чула. Можда су били у возу, збијени заједно у једном вагону дуго времена. Можда ће их укрцати на воз како би опет прешли целу земљу и искрцати их у некој другој земљи у неком граду поред реке где ће странци стајати по улицама и зурити у њих.

Официр је излануо неку грубу наредбу и војници су се покренули да окупе затворенике даље од станице. Неки од варошана пратили су ту поворку улицом.

Видела је свог драгог како окреће леђа. Чула је тешке војничке чизме на путу.

Варошани који су почели да се разилазе, разговарајући тихо, изузев групе младих људи који су и даље стајали наоколо. Један од њих је рекао нешто, а они остали су се гласно смејали, на некакав нервозан псећи начин својствен младим мушкарцима, успламсалим од сопствене буке.

С друге стране пута, муж њене сестре ослањао се на врата своје продавнице. Клигнуо јој је главом, трзајем руке одбацио пикавац и исправио се. Продавчеви свеже обријани образи имали су некакво женско руменило човека који је живео у затвореном, поред пећи. Подигла је ведро које је била спустила на пут и кренула ка продавници.

Ко су били они? Упитала је, прилазећи вратима, сада поново осећајући терет на рукама.

Јеше, одговорио је он употребљавајући реч која је изражавала осећање према тим људима.

Ушли су у продавницу. Ту се продавала сува роба и послуживала храна и пиће онима који су постили и онима који нису. Њена сестра је била за тезгом, ослањајући се о њу. Нагојила се и заруменела од када је у вароши. Неки човек у железничарској униформи, скретничар, седео је за ниским столом поред зида, а шака му је била скупљена око шоље црног вина. Просторија је била лоше осветљена, али врела од штедњака. Осећао се непријатан мирис од кувања, лука и друге хране која се пржила. Пронела је ведро кроз продавницу и спустила их у хладно двориште иза зграде.

Вратила се у топлу и влажну просторију. Скретничар је тихо говорио.

Послали су их на исток. Даље од Прута, иза Дњестра, рекао бих. Прошле недеље овде су се зауставила два воза, да узму воду. Какав смрад из вагона!

Те степе, рекао је продавац, усправљајући се као да цитира неку песму из уџбеника. Степе се шире до у недоглед ка истоку.

Извадио је цигарету из паклице и лупкао њоме по тезги. До у недоглед, наставио је. Довољно места за све *Јеше*, све Цигане. Јеше могу да варају Цигане, а Цигани могу да краду.

Скретничар је одмахивао главом.

Тај смрад из вагона. Да не поверујете.

Али ови, рекла је она. У нашој вароши. Куда их одводе?

Скретничар је гледао у своје вино. Дрва су пуцкетала у пећи. Продавац, ослањајући се на тезгу, ставио је ту много загледану цигарету у уста и креснуо шибицу. Његово крупно лице је засијало док је припаљивао. Дим се ковитлао с његових усана.

Да раде, рекао је. За нас, мало за промену.

Много ми ти знаш о раду, рекла је његова жена, уполсена око штедњака.

Кад већ причамо о томе, рекао је скретничар, подижући се и искапљујући своју чашу.

У здравље, рекао је продавац.

У здравље, рекао је скретничар. Врата су постала јасан правоугаоник светлости, а затим су се затворила за њим.

Лоше се осећала у том диму и топлоти и мирису хране, а било је још горе кад је њена сестра ћушнула пред њу тањир на сто. Гомила тамножутот качамака била је прекривена прженим црним и белим луком, што је чак и у полумраку сијао.

Нисам гладна.

Већ си јела?

Хтела сам да се прво помолим.

Сестра је погледала њу, па храну, која се пушила.

Много си постала побожна. Једи сад, док је вруће.

Гадило јој се, али је јела, узимајући сваки залог на силу.

Чула је о ароганцији Јевреја. Али није било остало никакве ароганције у уморним и прљавим заробљеницима које је она видела. Био је Велики пост и они су гладовали, а она је јела храну коју није желела да једе. Њен љубавник, војник, рекао јој је да ће Кодреану и Гарда искоренити *Јеше* и комунисте. Описао јој је како је Кодреану дошао у његово село. Он никада није видео тако финог човека. На белом коњу, испред цркве, човек с поља и шума, а људи окупљени око њега. То јој је рекао, о Кодреану, у шуми, пошто су водили љубав. Било је то дивно чути, јер јој је то он причао, о цркви и белом коњу, док су лежали као муж и жена под гранама које су се њихале.

И на крају јој се све то превише смучило. Ти мириси. И њена сестра и њен ружни продавац-муж, који је окретао странице новина на тезги.

Та отужна топлота од штедњака натерала ју је да пожели онај чист ваздух напољу. Лице јој је било врело. Одгурнула је тањир.

Ништа ниси појела.

Не могу.

Сестра ју је погледала чврстим погледом и схватила. Подигла је тањир.

Онда, иди па се моли.

Хладан ваздух на улици био је бољи. Није било никаквог знака раније ускомешаности. У стомку јој је крчало од хране док је носила ведро главном улицом. Њена мучнина обојила је све, чак и помисао на њену љубав и када се зауставила испред цркве и погледала у икону Христа разапетог наог на крсту како крвари из груди и на шаке и стопала, морала је да скрене поглед и није ушла и уместо тога журно кренула крај кућа које су се проређивале, а пси су лајали на њу са капија. Поново се пела шумском стазом, брзо, дишући тешко. Била је срећна што је сама.

Наједном се укочила. Вране су се разлетеле на све стране, добујући по небу између грана у својој пометњи. Први пуцњи су били као пуцкетање сувих гранчица у некој малој просторији, затим су се многи пуцњи из пушача зачули заједно. Онда су пуцњи постали опет појединачни. Пушке су се умориле од пуцања. А последњи пуцањ одјекнуо је брдима.

Дисала је кроз отворена уста гледајући у врхове стабала. Вране су убрзо почеле опет да се смештају по гранама.

Пожурила је даље, узбрдо. На оном месту где су расле печурке спустила је ведро и ослонила се о дрво и испразнила стомак.

Када је стигла кући, врата су била отворена, али није видела мајку. Спустила је ведро и ушла. Жена је лежала на кревету под ћебадима. Очи су јој биле стиснуте као да ће је светлост убити.

Мама, јеси ли чула? Јеси ли чула оно у шуми?

Гризе ме, рекла је мајка. Дај ми чај.

У лонцу на ивици штедњака налазио се чај од лековитог биља. Усула га је у шољу и принела га уснама те жене. Мајка је пила, а затим се понову спустила на кревет.

Седела је с дуго с тихом непомичном женом у замраченој соби. Ускоро, помислила је, бићу потпуно сама овде, са животињама. Кућа је била пуна људи када је била девојчица, најмлађа. Свет је постајао непрепознатљив. Предуго је седела, размишљајући тако, како су је напустили они које је волела. Ватра у штедњаку се угасила и помислила је да је поново запали или да почисти под. Било је ствари које је требало обавити, а још је био дан. Мајка се померила, отворила очи, окренула главу ка својој ћерци. Мора да није тако лоше чим може да отвори очи.

Мама. Он ће сутра доћи да разговара с тобом. Ујутро.

Жена је била мирна, посматрала ју је. Можда јој више није било стало до таквих ствари.

Јадно моје дете, рекла је мајка. Не мораш. Има начина да се то прекине.

Она то није желела да чује. Размишљала је о стварима које је требало обавити. Било је време да се обаве неки послови, да се изађе из собе која је мирисала на болест.

Он ће сутра доћи да разговара с тобом, рекла је. Устала је и изашла напоље.

Ето га долази, помислила је, пробудивши се ноћу – пси су гребали о врата и цвилења. Али било је прерано да се он појави. Месечина кроз прозоре и бледи предмети. Погледала је у своју мајку која је спавала, устала је, огрнула дуги капут и подигла резу на вратима. Пси су се провукли напоље испред ње, док су им нокти на шапама лупкали по дрвеном трему. Осетила је хладан ваздух.

Закорачила је напоље и угледала то и сва се укочила. Пси су такође устукнули, занемели. Тај човек је био наг под млечном месечином у дворишту. Дрхтао је. Никада није видела мушкарца толико наог, чак ни Исуса на крсту. Кости су говориле кроз његово изгладнело месо. Гледао ју је, дрхтао, кости његових руку тако су висиле да су му шаке покривале уд, а затим је скренуо поглед. Прљавштина од земље пругасто је шарала његово тело и црна крв помешана са њом из ране на његовом рамену.

Када је могла да разазна оно што је видела, откочила се и пришла човеку, скинула капут и ставила га на његова дрхтава рамена. Пси су је пратили у стопу, а репови су им били подвијени. Повела га је даље од куће, преко дворишта ка стаји. Полако га је водила. Подигла је дрвену резу и отворила врата стаје. Крава се померила у сену. Пси су устукнули.

Лези овде где је меко, рекла је.

Савио је колена и уз њену помоћ легао на гомилу сена. Спустио је главу на сено.

Поново је прешла преко дворишта. Тамо у соби, њена мајка је спавала. Узела је шибице и лампу и ћебе и поново отишла у стају. Упала је лампу. Крава је сад стајала, посматрала ју је својим крупним стрпљивим очима с дугим трепавицама.

Скинула је крпу којом је било покривено ведро и умочила дрвену чинију у млеко. Носила је млеко док је лампа бацала дрхтаву сенку краве и жене по зидовима стаје, а затим клекнула на сено и скупила шаку иза главе тог човека како би је придигла и понудила му плитку чинију. Глава му је била млада и древна а његове очи које су се склапале сада су се мало отвориле, тешке, и он је сркутао млеко. Удахнуо

је, а онда су му усне поново повукле млеко и испиле све до дна чиније, жедно. Поново је спустио главу на сено, док су му се очи склапале. Два пута је оштро удахнуо као да покушава да зева. Затим је уздахнуо, дубоко, а позајмљен дах изашао је из његовог измученог тела.

Гледала га је држећи празну чинију у руци, осећајући растерећење. Навукла је ћебе преко лица човека.

Под будним очима краве покрила је млеко. Угасила је лампу и спустила резу на вратима. Прешла је преко дворишта. Пси су нечујно шумгнули у кућу и она је затворила врата. Легла је у свој кревет да чека.

Долазио је узбрдо стазом. Дуго му је требало. Она је стајала на сунцу, док је њена мајка лежала у кући, немоћна да устане. Неке ствари су се пребрзо одвијале, у неким другим приликама одвијале су се споро. Посматрала га је док је ишао.

Кад буде стигао, испричаће му о животу који се окончао и ништа му неће рећи о животу који је започињао. О томе ништа неће знати. То се тицало само ње.

Видела је човека који је устао из блата које су на њега набацале његове убице и дала му је млека да пије и он је легао пред њом и умро. Није ту било ничег другог да се зна.

Изгубила га је из вида између дрвећа. Кроз неколико минута стићи ће до чистине, уморних ногу од пењања. Његове беле ноге с црвеним ожиљцима од бува из прљавих барака, због којих га је сажалежала. И испричаће му.

Он ће рећи, је ли то нешто што си сањала? А она ће рећи: Не, то није сан. То је човек кога нисте честито убили, нити честито сахранили и она ће га одвести у стају и скинути ћебе и показати његовим очима пуним неверице тело мртвог Јеврејина.

ФИЛИП О КЈАЛАХ рођен је 1968. Одрастао је у Вотерфорду, у југоисточној Ирској. Објавио је више десетина приповедака на енглеском које су преведене на више других језика. Прва збирка приповедака *Белешке из шурског куплераја* (код нас објављена у издавачкој кући „Албатрос”, из Београда) донела је аутору *Руни награду* за ирску књижевност. Такође је добитник Међународне награде за приповетку „Франк О’Конор”.

Од 2000. године Филип О Кјалах живи и ради у Букурешту.

Приповетка „Све у своје време” узета је из књиге приповедака *A Pleasant Light of Day*, у издању „Penguin Ireland”.

Превео са енглеског и белешку сачинио ЂОРЂЕ КРИВОКАПИЋ